

УДК 599:002.4

Називничі засади опису таксономічного різноманіття ссавців Європи

І. Загороднюк^{1,2}, С. Харчук²

¹ Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка

² Українське теріологічне товариство НАН України

Розглянуто особливості формування типіфікованих і уніфікованих назв та відповідність вернакулярних назв до наукових назв таксонів родового і надродового рівнів. Узагальнено дані щодо типових морфем в назвах таксонів різних рангів і складено рекомендації щодо формування вернакулярних назв. Впорядковано перелік європейських родин ссавців і їхніх типових родів, а також перелік родин і родів ссавців фауни України із зазначенням їхнього видового обсягу та українських назв.

Ссавці, надвидова таксономія, українська номенклатура, Європа.

Сучасний період розвитку таксономії та називництва відзначений численними систематичними ревізіями і оглядами. Ревізії змінюють сталі уявлення про наявне різноманіття фауни і відкидають у минуле таксони, які були лише гіпотезами або зручними варіантами опису різноманіття (таксони-гіпотези на зразок «ластоногі» або «копитні»¹). Однозначність таких описів нерідко визначається однозначністю їхніх назв, і в періоди обговорення гіпотез актуальними є саме описові назви-гіпотези [4]. У період стабілізації класифікацій такі назви стають визнаними таксонами, проте при подальших рекласифікаціях виникають складності із їх застосуванням².

Тому наступним кроком у систематиці стає типіфікація назв та звільнення класифікацій від «назв-гіпотез» [1, 3, 4 та ін.].

¹ Ще гірша ситуація з обсягами і назвами таксонів, які є парафілетичними залишками класифікацій. Напр., в українській літературі є такі таксони-назви, як: «непарнопалі» (= ряд конеподібні?), «нежвачні»/«нежуйні» = родина свиневі?), «беззубі кити» (= підряд китовиді). Про описові назви та питання їх типіфікації див. також: [3].

² Наприклад, за ким залишати назву «ластоногі» при рознесенні різних груп «ластоногих» у різні надродовини арктоїдей? Звичайно назва зникає разом із гіпотезою про існування такого таксону.

Загалом описи таксонів з латинськими назвами є самодостатніми при аналізі різноманіття. Проте, називництво стосується також низки галузей знання, які виходять за межі суто академічних задач, проте є так само актуальними: довідкова і навчальна література, «червоні» переліки і описи локальних фаун, природоохоронні документи і керівництва для користувачів природними ресурсами і угіддями, музейна справа й історичні реконструкції, каталоги і словники [4]. Однією з актуальних задач є однозначне позначення об'єктів опису, аналізу, охорони й використання різноманіття. Такі позначення, за Маркевичем і Татарком [8], відносяться до категорії «реєстрових назв», або, за нашим позначенням [5], – «титкульних назв».

Метою цієї роботи є аналіз і подальша розробка засад формування і вживання реєстрових назв вищих таксонів при описах теріофауни Європи та загальний аналіз представленості цих таксонів у фауні України.

Матеріалом для цього дослідження послуговували переліки таксонів, узагальнені авторами у формі електронних таблиць: рядів і родин – в обсязі фауни Європи, родин і родів – в обсязі фауни України. Враховано дані про наявність кожного з таксонів у сучасній фауні та у недавньому минулому (за останні 2–3 століття, на підставі аналізу літератури і колекцій).

Рід, його назва та її похідні

Рід є ключовою таксономічною категорією, з назвою якої пов'язані назви інших таксонів. Назву роду звичайно подають як іменник в однині (табл. 1). Така позиція чітко сформульована у словнику Маркевича і Татарка [8] і надалі розвинена нами в оглядах родів ссавців Східної Європи [2] та ревізіях таксономії немишовидих гризунів України [5], а також Фесенком у оглядах назв птахів [14, 15].

Родова назва є базовою при формуванні назв вищих таксонів (напр., рід Дельфін – *Delphinus*, родина Дельфінові – *Delphinidae*). Проте це правило часто порушується. По-перше, МКЗК [9] не регламентує порядок утворення назв таксонів вище надродин. По-друге, розвиток вернакулярних назв завжди відстає від запровадження наукових назв, і часто зберігається традиція іменувати вищі таксони їх давніми відповідниками, або й описовими назвами без однозначних таксонів-відповідників. Прикладами є:

- назва «Куницеві» для родини *Mustelidae*, що збереглася з часів, коли кун (нині окремий рід *Martes*) розглядали у складі типового для цієї родини роду *Mustela* (тип роду *Mustela* – *M. erminea*, тобто Горностаї);
- назва «Землерийки» для родини *Soricidae* (типовий рід *Sorex* = мідія), поширена з часів, коли землерийок (в обсязі відомої нам фауни) вважали одним родом з поділом його на землерийок білозубих і бурозубих³.

³ Докладніше такі приклади розглянуто у огляді родових назв 2001 р. [2].

Назви родин формуються на основі назв типових родів, і цього правила варто дотримуватися не тільки в латині, але й при формуванні вернакулярних назв (зокрема, українських відповідників латини).

Зокрема, не варто для родини Arvicolidae з типовим родом *Arvicola* (Щур) писати українською «Норицеві» (Нориця = *Myodes*) або «Полівкові» (Полівка = *Microtus*), а краще позначати групу «Щурові», виходячи з назви типового роду – «Щур». Тим більше варто уникати трансформацій на кшталт «рід Кабани з родини Свині дикі» (подібні назви вжито напр. тут: [7]), базуючись на одній і тій самій назві роду *Sus*.

Проте навіть типіфікація не завжди означає настання стабілізації. Для прикладу можна навести різноманіття позначень родини Ursidae⁴:

1927: ведмідюваті (Шарлемань. Словник зоологічної номенклатури, с. 28)

1938: ведмеді (Мигулін. Звірі УРСР. Матеріали до фауни, с. 132)

1956: ведмедеві (Татаринів. Звірі західних областей України, с. 84)

1965: ведмежі (Корнєєв. Визначник звірів УРСР, с. 80)

1974: ведмедьові (Підоплічко. Біологічний словник, с. 77)

1983: ведмедеві (Маркевич, Татарко. Зоологічний словник, с. 204)

2001: ведмедеві (Загороднюк. Великі хижі ссавці України, с. 15)

2005: ведмежі (Делеган. Біологія лісових птахів і звірів, с. 413).

Тут використано пропозиції щодо стабілізації назв, сформовані при аналізі їх різноманіття у різних зведеннях, як при поданні назв латиною [1, 11], так і при формуванні їхніх українських відповідників [4, 5, 16].

Морфемна ієрархія

Схема формування назв з різними морфемами для таксонів різних рангів представлена в табл. 1. В її основі – назва роду і набір унікальних морфем для похідних назв вищих таксонів. При формуванні похідних від родової назв зі змінами у суфіксальній їх частині (при незмінній префіксальній) досягається: 1) стабільність переліків при їх впорядкуванні за абеткою і 2) однозначність позначення рангу через морфему, без слова, яким позначають цей ранг (напр., «ряд Зайцеподібні» = «Зайцеподібні»).

Використання «рангових» морфем у інших варіантах (напр., у назвах видів) не рекомендується, і таких ситуацій варто уникати. Як правило, такі ситуації пов'язані з асоціативними назвами, і вони помалу відходять у минуле, з розвитком української номенклатури («нетопир кожанковидний» (*Hypsugo*) = Гіпсуг; «енотовид(н)ий собака» (*Nyctereutes*) = Єнот)⁵.

⁴ Велике різноманіття назв пташиних родин і рядів наводить Фесенко [16].

⁵ Така асоціативна назва походить з часів віднесення єнотів до роду псів (*Canis*), коли їх іменували *Canis viverrinus* Temminck, 1838, дослівно «пес віверовий».

1. Базові морфемні форми для формування назв таксонів вищого за родовий рангу

Ранг	Форма слова	Формант лат.	Формант укр.	Приклад
Рід	іменник однини	–	–	<i>Cervus</i>
Родина	присвійний прикметник*	-idae	-ові (еві)	Cervidae
Надродина	якісний прикметник	-oidea	-уваті	Cervoidea
Підряд	складний відносний прикметник	-omorpha	-виді	Cervimorpha
Ряд	те саме	-iformes	-подібні	Cerviformes

* За походженням назви родин є присвійними прикметниками, проте формуються вони за дещо видозміненими правилами (див. текст).

Так само недоцільно уніфікувати морфемами назви вищих таксонів, якщо такі назви не типіфіковані. Прикладами помилкових уніфікацій є: назва родини «землерийкові» (Soricidae) = Мідицеві (від назви *Sorex* = Мідиця⁶, позаяк роду «Землерийка» не існує); назва ряду «гризуноподібні» («Rodentiformes») = Мишоподібні (Muriformes, від родової назви *Mus* і відповідної родинної назви Muridae), позаяк роду «гризун» і родини «Гризунові» не існує [4]). Подібної до останнього прикладу помилки припускався і один з авторів цієї праці, а К. Татаринів [12] спробував увести це в систему, припустивши низки помилок ще при типіфікації назв (напр., «Lepuiformes», «Delphiformes», «Cerviniformes», позаяк правильно було би Leporiformes, Delphiniformes та Cerviformes).

З метою універсалізації номенклатури варто дотримуватись однієї системи морфем (табл. 1). Поширена часом морфема «-ачі», особливо популярна в період калькування російськомовних назв [6, 7], не властива українській традиції називництва. Назви, подібні до «собачі, мишачі, свинячі», є запозиченнями, а суфікс «-ач» в нашій мові більше відповідає не подібності, а *підпорядкованості* (собача миска, мишачий горошок, свинячі ратиці). Згаданий ряд назв краще подавати як «псові, мишеві, свиневі».

Із неназваних у таблиці 1 морфем можна згадати також «-ині» (напр., «мишині»). Фесенко [16] пропонує вживати її для назв підродин. Така морфема є дуже поширеною для присвійно-відносних прикметників, які, як і морфемні варіанти на основі «-ові/-еви», вказують на більш узагальнену віднесеність (напр., «орлина сім'я, журавлиний ключ»)⁷.

Як зазначено вище, назви родин за походженням є присвійними прикметниками. Однак, в українському називництві з огляду на ідеї уніфікації склалася традиція формувати назви родин від назв родів за власним правилом. Назви родин, утворені від іменників твердої групи (основа яких закінчується

⁶ Варіант «бурозубкові» не підходить, бо «бурозубки» – описова назва для двох (в обсязі фауни Європи) родів землерийок: *Sorex* + *Neomys*, а по суті підродини Soricinae.

⁷ Цит. за виданням «Довідник з української мови» (<http://javot.net/mova/morf.htm>).

твердим приголосним), мають суфікс «-ов». Назви, утворені від іменників м'якої чи мішаної груп⁸, мають суфікс «-ев». Назви, утворені від іменників, твірна основа яких закінчується на «й», мають суфікс «-ев». Це правило співпадає з правилом утворення присвійних прикметників від іменників другої відміни, а також з правилами вживання суфіксів «-ев» («-ев»), «-ов» у відносних прикметниках [13]⁹.

Тобто, склалися традиції, що загалом узгоджені з правописом, проте з деякою різницею, пов'язаною з особливостями формування української номенклатури. Звісно, це вимагало корекцій правил, у т.ч. й щодо звичного наголосу (напр., «мишеві», «бикові» замість «мишачі» й «бичачі»).

Засади впорядкування переліків фауни

При описі таксономічного різноманіття фауни важливо дотримуватися певних правил формування систематичних переліків, виходячи з наступного:

1) вважати обов'язковим наведення наукових (латинських) назв у будь-якому переліку і давати посилання на відповідні систематичні огляди, використані при підготовці переліків, у зв'язку з тим, що обсяги таксонів і їхні назви можуть суттєво розходитися в розумінні різних дослідників;

2) максимально послідовно дотримуватися морфемної системи, уникаючи вживання таксоноспецифічних морфем для інших зооназв;

3) слідувати відповідності назв родин до типових їх родів так, як це дотримується у наукових (латиною) назвах відповідних таксонів,

4) обирати у якості типових для рядів родини, добре відомі і найдавніше описані, що дозволить формувати стабільну номенклатуру і дотримуватися відповідності вернакулярних назв з науковими.

Контрольний перелік родин

Наукові назви всіх таксонів вивірено за зведенням «Види ссавців світу» [19], автори назв і роки описів опущені (табл. 2–4). Українські назви вивірено за словниками Шарлеманя [17] і Маркевича з Татарком [8] та уточнено за іншими оглядами (напр., [10]) і доробками авторів [2, 4, 5]. Нові або рідко вживані українські назви позначено як «^(N)» (*Prolagus*, *Gerbillus*, *Molossus*, *Cercopithecus*, *Mustela*, *Procyon*, *Eschrichtius*).

Уточнення обсягу європейської фауни проведено за останнім оглядом з циклу «Оцінювання європейських ссавців» (ЕМА) [18].

⁸ М'яка група – коли основа закінчується м'яким приголосним; мішана група – основа закінчується шелесним приголосним, тобто звуками «ж», «дж», «ш», «ч».

⁹ Можливо, при утворенні назв вищих таксонів теж потрібно слугуватися цим правилом, тобто писати «мишевиді» і «мишеподібні» замість часто вживаного «мишеподібні». Напр., Фесенко й Бокотей [14] пишуть: «Сиворакшеві», «Сиворакшеподібні».

2. Родини європейських ссавців і відповідні їм типові роди і види з надряду Glires

Родина		Типовий рід		Типовий вид (суч. познач.)
Leporiformes				
Ochotonidae	Пискухові	<i>Ochotona</i>	Пискуха	<i>O. dauurica</i> (Pallas, 1776)
Prolagidae	Пролагусові	<i>Prolagus</i>	Пролагус ^(N)	<i>P. aeningensis</i> † (König, 1825)
Leporidae	Зайцеві	<i>Lepus</i>	Засць	<i>L. timidus</i> Linnaeus, 1758
Muriformes				
Myocastoridae	Нутрієві	<i>Myocastor</i>	Нутрія	<i>M. coypus</i> (Molina, 1782)
Caviidae	Кавієві	<i>Cavia</i>	Кавія	<i>C. porcellus</i> Linnaeus, 1758)
Hystriidae	Їжатцеві	<i>Hystrix</i>	Їжатець	<i>H. cristata</i> Linnaeus, 1758
Sciuridae	Вивіркові	<i>Sciurus</i>	Вивірка	<i>S. vulgaris</i> Linnaeus, 1758
Gliridae	Вовчкові	<i>Glis</i>	Вовчок	<i>G. glis</i> (Linnaeus, 1766)
Castoridae	Боброві	<i>Castor</i>	Бобер	<i>C. fiber</i> Linnaeus, 1758
Dipodidae	Стрибакові	<i>Dipus</i>	Стрибак	<i>D. sagitta</i> (Pallas, 1773)
*Allactaginae	Тушканові	<i>Allactaga</i>	Тушкан	<i>A. major</i> (Kerr, 1792)
*Sicistinae	Мишівкові	<i>Sicista</i>	Мишівка	<i>S. subtilis</i> (Pallas, 1773)
Spalacidae	Сліпакові	<i>Spalax</i>	Сліпак	<i>S. microphthalmus</i> Guld., 1770
Cricetidae	Хом'якові	<i>Cricetus</i>	Хом'як	<i>C. cricetus</i> (Linnaeus, 1758)
*Arvicolinae	Щурові	<i>Arvicola</i>	Щур	<i>A. amphibius</i> (Linnaeus, 1758)
Muridae	Мишеві	<i>Mus</i>	Миша	<i>M. musculus</i> Linnaeus, 1758
*Gerbillinae	Гербілові	<i>Gerbillus</i>	Гербіл ^(N)	<i>G. gerbillus</i> (Olivier, 1801)

* Зірочка перед назвою родини означає, що у зведенні «Види ссавців світу» [19] її включено до попереднього таксону, проте її часто визнають за окремий таксон.

3. Родинні групи європейських ссавців з надрядів Archonta, Insectivora та Ferae

Родина		Типовий рід		Типовий вид (суч. познач.)
Vespertilioniformes				
Rhinolophidae	Підковикові	<i>Rhinolophus</i>	Підковик	<i>R. ferrumequinum</i> (Schreb., 1774)
Vespertilionidae	Лиликові	<i>Vespertilio</i>	Лилик	<i>V. murinus</i> Linnaeus, 1758
Molossidae	Молосові	<i>Molossus</i>	Молос ^(N)	<i>M. molossus</i> (Pallas, 1766)
Lemuriformes				
Hominidae	Людинові	<i>Homo</i>	Людина	<i>H. sapiens</i> (Linnaeus, 1758)
Cercopithecidae	Мавпові	<i>Cercopithecus</i>	Мавпа ^(N)	<i>C. diana</i> (Linnaeus, 1758)
Erinaceiformes				
Erinaceidae	Їжакові	<i>Erinaceus</i>	Їжак	<i>E. europaeus</i> Linnaeus, 1758

Родина	Типовий рід		Типовий вид (суч. познач.)	
Soriciformes				
Soricidae	Мідицеві	<i>Sorex</i>	Мідиця	<i>S. araneus</i> Linnaeus, 1758
Talpidae	Кротові	<i>Talpa</i>	Кріт	<i>T. europaea</i> Linnaeus, 1758
Caniformes				
Felidae	Котові	<i>Felis</i>	Кіт	<i>F. catus</i> Linnaeus, 1758
Herpestidae	Мангустові	<i>Herpestes</i>	Мангуст	<i>H. ichneumon</i> (Linnaeus, 1758)
Viverridae	Віверові	<i>Viverra</i>	Вівера	<i>V. zibetha</i> Linnaeus, 1758
Canidae	Псові*	<i>Canis</i>	Пес	<i>C. familiaris</i> Linnaeus, 1758
Ursidae	Ведмедеві	<i>Ursus</i>	Ведмідь	<i>U. arctos</i> Linnaeus, 1758
Odobenidae	Моржеві	<i>Odobenus</i>	Морж	<i>O. rosmarus</i> (Linnaeus, 1758)
Phocidae	Тюленеві	<i>Phoca</i>	Тюлень	<i>P. vitulina</i> Linnaeus, 1758
Mustelidae	Мустелові	<i>Mustela</i>	Мустела ^(N)	<i>M. erminea</i> Linnaeus, 1758
Procyonidae	Ракунові	<i>Procyon</i>	Ракун ^(N)	<i>P. lotor</i> (Linnaeus, 1758)

* Формування похідних від «пес» назв зі складними морфемами (-подібні, -виді), можливо, варто проводити з незмінною основою (як у слові «песиголовець»).

4. Родини європейських ссавців і відповідні їм типові роди і види (наряд Ungulata)

Родина	Типовий рід		Типовий вид (суч. познач.)	
Cerviformes				
Suidae	Свиневі	<i>Sus</i>	Свиня	<i>S. scrofa</i> Linnaeus, 1758
Cervidae	Оленеві	<i>Cervus</i>	Олень	<i>C. elaphus</i> Linnaeus, 1758
Bovidae	Бикові	<i>Bos</i>	Бик	<i>B. taurus</i> Linnaeus, 1758
Equiformes				
Equidae	Коневі	<i>Equus</i>	Кінь	<i>E. caballus</i> Linnaeus, 1758
Balaeniformes				
Balaenidae	Китові	<i>Balaena</i>	Кит	<i>B. mysticetus</i> Linnaeus, 1758
Balaenopteridae	Смугачеві	<i>Balaenoptera</i>	Смугач	<i>B. physalus</i> (Linnaeus, 1758)
Eschrichtiidae	Сірокітові	<i>Eschrichtius</i>	Сірокит ^(N)	<i>E. robustus</i> (Lilljeborg, 1861)
Delphinidae	Дельфінові	<i>Delphinus</i>	Дельфін	<i>D. delphis</i> Linnaeus, 1758
Phocoenidae	Фоценові	<i>Phocoena</i>	Фоцена	<i>P. phocoena</i> (Linnaeus, 1758)
Monodontidae	Нарвалові	<i>Monodon</i>	Нарвал	<i>M. monoceros</i> Linnaeus, 1758
Ziphiidae	Дзьобориллові	<i>Ziphius</i>	Дзьоборил	<i>Z. cavirostris</i> Cuvier, 1823
Physeteridae	Кашалотові	<i>Physeter</i>	Кашалот	<i>P. catodon</i> Linnaeus, 1758

Надвидові таксони ссавців України

Нижче наведено контрольний список вищих таксонів ссавців фауни України від роду до надряду. Всі таксони розміщено у традиційному систематичному порядку, з наведенням українських назв. Дані про роди стосуються всіх представників сучасної фауни і тих груп невільних тварин, які можуть бути виявлені у природі. Для кожного роду в дужках вказано кількість сучасних видів у складі фауни України.

Використано такі позначення щодо кількісного складу фауни:

[†] вимерлий в історичні часи,

⁺ імовірно видів більше,

^A адвентивний (чужорідний) вид,

^D доместикований вид,

^F фантомний вид;

* таксони, які у списку, обраному тут за базовий [19], включені до складу попереднього таксону.

Надряд Гризуни (Glires)

Ряд Зайцеподібні (Leporiformes).

Ochotonidae (Пискухові): *Ochotona* – Пискуха (1[†]).

Leporidae (Зайцеві): *Oryctolagus* – Кріль (1^A), *Lepus* – Заєць (2).

Ряд Мишоподібні (Muriformes).

Підряд Їжатцевиді (Hystricomorpha).

Muocastoridae (Нутрієві): *Muocastor* – Нутрія (1^D).

Caviidae (Кавієві): *Cavia* – Кавія (1^D).

Підряд Вивірковиді (Sciuromorpha).

Sciuridae (Вивіркові): *Sciurus* – Вивірка (1), *Spermophilus* – Ховрах (4+1[†]), *Marmota* – Бабак (1+1[†]), *Pteromys* – Політуха (1[†]).

Gliridae (Вовчкові): *Glis* – Вовчок (1), *Muscardinus* – Ліскулька (1), *Dryomys* – Соня (1), *Eliomys* – Жолудниця (1^{†?}).

Підряд Бобровиді (Castorimorpha).

Castoridae (Боброві): *Castor* – Бобер (1).

Підряд Мишовиді (Murimorpha)

Dipodidae (Стрибакові): *Stylodipus* – Кандибка (1), *Dipus* – Стрибак (1[†]).

*Allactagidae (Тушканові): *Allactaga* – Тушкан (1), *Puggeretmus* – Тушканчик (1[†]).

*Sicistidae (Мишівкові): *Sicista* – Мишівка (4).

Spalacidae (Сліпаківі): *Spalax* – Сліпак (4), **Nannospalax* – Сліпець (1).

Muridae (Мишеві): *Micromys* – Мишка (1), *Apodemus* – Житник¹⁰ (1), *Sylvaemus* – Мишак (4), *Mus* – Миша (1+1^A), *Rattus* – Пацюк (2^A).

Cricetidae (Хом'якові): *Cricetus* – Хом'як (1), *Cricetulus* – Хом'ячок (1).

*Arvicolidae (Щурові): *Ellobius* – Сліпушок (1), *Ondatra* – Ондатра (1^A), *Lagurus* – Строкатка (1^A), *Myodes* – Нориця (1), *Chionomys* – Хіономіс (1), *Arvicola* – Щур (2), *Microtus* – Полівка (8).

Надряд Комахоїдні (Insectivora)

Ряд Їжакоподібні (Erinaceiformes).

Erinaceidae (Їжакові): *Erinaceus* – Їжак (1), *Hemiechinus* – Їжачок (1^{†?}).

Ряд Мідицеподібні (Soriciformes).

Talpidae (Кротові): *Desmana* – Хохуля (1), *Talpa* – Кріт (1).

Soricidae (Мідицеві): *Crocidura* – Білозубка (2), *Sorex* – Мідиця (4+2^F), *Neomys* – Рясоніжка (2).

Надряд Архонти (Archonta)

Ряд Лилюкоподібні (Vespertilioniformes).

Rhinolophidae (Підковикові): *Rhinolophus* – Підковик (2+2^F).

Vespertilionidae (Лилікові): *Myotis* – Нічниця (10+1^F), *Plecotus* – Вухань (1+1^{A?}), *Barbastella* – Широковух (1), *Nyctalus* – Вечірниця (3), *Pipistrellus* – Нетопир (3+1^A), *Hypsugo* – Гіпсуг (1), *Vespertilio* – Лилик (1), *Eptesicus* – Пергач (3), *Miniopterus* – Довгокрил (1[†]).

Molossidae (Молосові): *Tadarida* – Тадарида (1^F).

Ряд Лемуроподібні (Lemuriformes).

Hominidae (Людинові): *Homo* – Людина (1^A).

Надряд Хижі (Ferae)

Ряд Псоподібні (Caniformes).

Felidae (Котові): *Felis* – Кіт (1+1^A), *Lynx* – Рись (1).

¹⁰ Питання щодо назви цього роду поки відкрите. Назву «житник» раніше вказували для *Microtus* ex gr. «arvalis», окрім того, вона не підходить для роду в цілому.

Canidae (Псові): *Nyctereutes* – Єнот (1^A), *Canis* – Пес (1+1^A+1^D), *Vulpes* – Лис (2).

Phocidae (Тюленеві): *Monachus* – Монах (1[†]).

Mustelidae (Мустелові): *Mustela* – Мустела (4+1^A), *Neovison* – Візон (1^A), *Martes* – Куниця (2), *Gulo* – Росомаха (1[†]), *Vormela* – Перегузня (1), *Meles* – Борсук (1), *Lutra* – Видра (1).

Ursidae (Ведмедеві): *Ursus* – Ведмідь (1).

Procyonidae (Ракунові): *Procyon* – Рақун (1^{?A}).

Надряд Унгуляти (Ungulata)

Ряд Оленеподібні (Cerviformes).

Suidae (Свиневі): *Sus* – Свиня (1).

Cervidae (Оленеві): *Dama* – Лань (1^A), *Cervus* – Олень (1+1^A)¹¹, *Capreolus* – Сарна (1+1^{†?}), *Alces* – Лось (1).

Bovidae (Бикові): *Bos* – Бик (1[†]+1^D), *Bison* – Бізон (1+1^{D?}), *Bubalus* – Буйвіл (1^A), *Saiga* – Сайга (1[†]), *Rupicapra* – Скельниця (1[†]), *Capra* – Коза (1^A), *Ovis* – Баран (1^A+1^D).

Ряд Конеподібні (Equiformes).

Equidae (Коневі): *Equus* – Кінь (1[†]+1^D)¹².

Ряд Китоподібні (Balaeniformes).

Delphinidae (Дельфінові): *Delphinus* – Дельфін (1), *Tursiops* – Афаліна (1).
Phocoenidae (Фоценові): *Phocoena* – Фоцена (1).

Balaenopteridae (Смугачеві): *Balaenoptera* – Смугач (1^F).

Висновки

Проведене дослідження дозволяє стверджувати наступне:

1. Фауна Європи налічує 46 родин ссавців. Найбагатшими за кількістю родин є ряди Мишоподібних (Muriformes, 14 родин, у т.ч. 4 родини, ранг яких інколи знижують до рівня підродин інших родин), Псоподібних (Caniformes, 9 родин) і Китоподібних (Balaeniformes, 8 родин).

¹¹ *Cervus* (s. l.), можливо, має включати рід Аксис (*Axis*), але дані про наявність представників останнього в Україні сумнівні.

¹² Щодо *Equus* підрахунки ускладнені тим, що вільні популяції коня Пржевальського («дикого коня» за ЧКУ) мають бути віднесені до того самого виду, що і кінь свійський (*Equus caballus*); також не очевидний сучасний статус кулана (*E. hemionus*) в Україні.

2. У фауні України ссавці представлені 34 родинами і 86 родами. Серед останніх – 10 родів, що зникли в історичні часи у дикому стані, та 16 родів, які є адвентивними і представлені або інтродукованими, або інвазійними, або доместикованими формами.

3. Словотвірний потенціал української мови і зоологічні називничі традиції дозволяють стандартизувати назви всіх родів і родин європейської фауни відповідно до латини. Це збільшує однозначність описів і сприяє їх широкому вжитку у різних сферах суспільного життя.

Подяки

Щиро дякуємо своїм колегам за участь в обговоренні піднятих у цій праці тем, важливі консультації та зауваження щодо окремих її положень, зокрема І. Дикому, А. Дулицькому, В. Корнєєву, М. Коробченко, В. Різуну, В. Тищенко, Г. Фесенкові.

Список літератури

1. *Загороднюк І. В.* Унифікація научних названий хордових животних (Chordozoa, Animalia) / І. В. Загороднюк, В. В. Покинйчереда // Доповіді НАН України. – 1997. – № 11. – С. 160–166.
2. *Загороднюк І. В.* Роди звірів східноєвропейської фауни та їх українські назви / І. В. Загороднюк // Вісник Національного науково-природничого музею НАН України. – 2001. – Т. 1. – С. 113–131.
3. *Загороднюк І. В.* Поняття Aрода в зоології та його омонімія / І. В. Загороднюк // Вестник зоології. – 2004. – Т. 38, № 3. – С. 67–72.
4. *Загороднюк І.* Наукові назви рядів ссавців: від описових до уніфікованих / І. Загороднюк // Вісник Львів. ун-ту. Серія Біол. – 2008. – Вип. 48. – С. 33–43.
5. *Загороднюк І. В.* Таксономія і номенклатура немишовидних гризунів фауни України / І. В. Загороднюк // Збірник праць Зоол. музею. – 2009. – № 40. – С. 147–185.
6. *Зиков О.* Класифікація сучасних плацентарних ссавців (Eutheria): стан і проблеми / О. Зиков // Праці Зоол. музею Київ. нац. ун-ту. – 2006. – Т. 4. – С. 5–20.
7. *Корнєєв О. П.* Визначник звірів УРСР. Вид. друге / О. П. Корнєєв. – Київ: Радянська школа, 1965. – 236 с.
8. *Маркевич О. П.* Російсько-українсько-латинський зоологічний словник: термінологія і номенклатура / О. П. Маркевич, К. І. Татарко. – Київ: Наукова думка, 1983. – 412 с.
9. *Міжнародний кодекс зоологічної номенклатури.* Видання четверте / Перекл. Ю. Некрутенка. – Київ, 2003. – XXV+176 с. – ISBN 966-96182-3-1.
10. *Мигулін О. О.* Звірі УРСР / О. О. Мигулін. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1938. – 426 с.
11. *Старобогатов Я. И.* О проблемах номенклатуры высших таксономических категорий // Справочник по систематике ископаемых организмов / Я. И. Старобогатов. – Москва: Наука, 1984. – С. 174–187.
12. *Татаринов К. А.* Упорядочение русско-украинских [sic!] и латинских названий отрядов млекопитающих фауны СНГ / К. А. Татаринов // Материалы по изучению животного мира / Под ред. В. А. Лобкова. – Одесса: Астропринт, 2001. – С. 3–7.

13. *Український правопис* / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. – Київ: Наукова думка, 2007. – 288 с.
14. *Фесенко Г. В.* Анотований список українських наукових назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів) / Г. В. Фесенко, А. А. Бокотей. – Київ; Львів, 2007. – 111 с. – ISBN 966-8734-08-4.
15. *Фесенко Г.* Форми українських назв родового рівня в класифікації птахів фауни України / Г. Фесенко // Вісник Львів. ун-ту. Серія Біол. – 2007. – Вип. 43. – С. 3–12.
16. *Фесенко Г. В.* Уніфікація українських наукових назв таксонів надродового рівня у класифікації птахів світу / Г. В. Фесенко // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2008. – Вип. 24. – С. 207–218.
17. *Шарлемань М.* Ссавці. – Плазуни. – Земноводяні // Шарлемань М., Татарко К. Назви хребетних тварин. – Київ: Держ. вид-во України, 1927. – С. 9–67. – (Словник зоологічної номенклатури. Част. 2).
18. *Temple H. J.* European mammals: Red List status, trends, and conservation priorities / H. J. Temple, A. Terry // Folia Zool. – 2009. – Vol. 58 (3). – P. 248–269.
19. *Wilson D. E.* The Checklist of Mammal Names / Wilson D. E., Reeder D. M. // Mammal Species of the World. – J. Hopkins Univ. Press, 2005. – 2142 p. – ISBN 0-8018-8221-4.

Загороднюк И., Харчук С. Терминологические принципы описания таксономического разнообразия млекопитающих Европы.

Рассмотрены особенности формирования типифицированных и унифицированных названий и соответствие вернакулярных названий научным названиям таксонов родового и надродового уровней. Обобщены данные о типичных морфемах в названиях таксонов разных рангов и составлены рекомендации по формированию вернакулярных названий. Упорядочен список европейских семейств млекопитающих и их типовых родов, а также перечень семейств и родов млекопитающих фауны Украины с указанием их видового объема и украинских названий.

Млекопитающие, таксономия, украинская номенклатура, Европа.

Zagorodniuk I., Kharchuk S. Nomenclature principles of taxonomic diversity description of European mammals.

Peculiarities of formation of the typified and standardized names as well as correspondence of vernacular names to scientific names of generic and suprageneric taxa are considered. Data on typical morphemes of the taxa names of the different ranks are generalized, and the recommendations on vernacular names formation are given. The list of European mammal families, their type genera and the list of families and genera of mammals distributed in Ukraine with specific numbers and Ukrainian names are presented.

Mammals, taxonomy, Ukrainian nomenclature, Europe.